

The Application of Cognitive Dimension in Reading the Discourse of the 31st Nahj al-Balagha

Vol. 14, No. 2, Tome 74
pp. 429-459
May & June 2023

Roghayeh Poobairam Alvares¹
Aliakbar Noresideh^{2*} , & Seyyed Rezar Mirahmadi³

Abstract

Semiotics of discourse provides an opportunity to study how meaning is produced, functioned, and received in a processual system. Accordingly, the relations of signifiers, and the power of signifieds are not enough to show the production of signifiers and meanings. Also, the conditions and nature of discourse construction are examined too. In this regard, to study the process of the cognitive dimension system of Nahj al-Balaghah and the strategies of inducing cognition in the cognitive cycle and the role of the discourse partner, letter 31 entitled- His will for Hassan- son of Ali, which he wrote to him in Haderin” - Famous for the will - was selected and examined by analytical-descriptive method. The results showed that the speed and slowness of the persuasion process, strategies and tools to use it, including encouragement, warning and forbid in the letter, depends on the audience and the existence of ethical beliefs in the archive of his reference belief. Therefore, because Imam Hassan (AS) is an audience that has a common belief and reference belief with the narrator, cognitive variants in the cycle of cognitive process are offered quickly. In these circumstances, the existence of ethical belief precedes cognition and persuasion strategies, and the types of awareness that have the aspect of encouraging ethical action are used the most. Also, if there is a danger in the way of the audience reaching the valuable object, pseudo-right and wrong, the narrator uses the types of warning and Forbidden, which have the lowest number in the mentioned letter.

Keywords: Cognitive dimension of discourse, types of persuasion, ethics and cognition cycle, letter 31 of Nahj al-Balaghah.

1. Ph.D. Candidate, Arabic Language & Literature, Faculty of Humanities, Semnan University, Semnan, Iran; [ORCID ID:https://orcid.org/0000-0002-0393-9510](https://orcid.org/0000-0002-0393-9510)

2. Corresponding author, Assistant Professor of Arabic Language and Literature, Arabic Language & Literature, Faculty of Humanities, Semnan University, Semnan, Iran;
Email: noresideh@semnan.ac.ir, [ORCID ID:https://orcid.org/0000-0002-1158-1395](https://orcid.org/0000-0002-1158-1395)

3. Associate Professor of Arabic Language & Literature, Arabic Language and Literature, Faculty of Humanities, Semnan University, Semnan, Iran;
[ORCID ID:https://orcid.org/0000-0003-4340-2811](https://orcid.org/0000-0003-4340-2811)

Received: 2 April 2021
Received in revised form: 1 November 2021
Accepted: 23 November 2021

1. Introduction

After the holy Quran, the study of nahj al - balagha has always been the focus of attention among researchers and in recent years, discursive studies, its genesis processes, as a new approach, has attracted the attention of scholars., in this regard, this approach is the knowledge that studies the discourses in which discursive operations are a way to produce different and unexpected discourses. From this point of view, discourse becomes the location of recording the value, production, transformation, destructiveness, reconstruction and transformation of it to a new and different value. In this regard, the signifier is not separate from the signified and by placing in a processual system, the meaning can be achieved and not frozen and is plural because of its dynamic and inexhaustible nature.

2. Literature Review

In this research, the letter of the 31th from nahj al - balagha was selected to study the cognitive aspect of discourse and how the process of its formation process was formed. The letter is known as the will because of having different instructions, such as moral matters that Imam Ali (peace be upon him) as the narrator, is seeking to induce it to Imam Hasan as the audience. Therefore, in this research, we seek to investigate how the audience is convinced by the narrator and its tools and mechanisms. Also, in this research, studying the relation of cognition with ethics to achieve convincing facilitate the reading of the text as well as having reference to ideological belief in the background of audience 's belief too.

3. Methodology

The time-area of the research in the discourse of 31 st nahj al - balagha is the year 38 and the location-area of the study is related to the time of return of Imam Ali (peace be upon him) from the Saffin war on the Haderin .This letter after the letter of Malik Ashtar, has the longest text and contains moral parts ,

self - purification , self - improvement and contemplation in thirty sections ., The subject of Imam Ali 's letters mainly includes recommendations , messages , and instructions that it's audience are the enemies , agents , children and adherents .Therefore , it seems that the overall structure of the letters in comparison to the sermon due to its custom and informative nature is a kind of actional system which they describe as the legislator , the order and the way of action .The reason behind choosing the mentioned letter is the nature of the letter which is active due to having advice and the other is the presence of a discourse partner , Imam Hassan (peace be upon him) as a child to examine the narrator 's strategies to induce cognitive discourse .

Data analysis was done by collecting all quantitative samples. Then, due to the limitations of this article in the subject area, some cases have been selected which have more clarity to demonstrate the concepts. After selecting samples, description and qualitative analysis were done using available data. After describing the selected samples, in comparison, all the species were collected and the frequency of each species was determined .It should be noted that the cognitive aspect of discourse in the letter does not imply denying other discourse aspects, but rather the criterion of cognitive discourse preference, the nature of imam 's letters and in particular the will in which the testator wants an action from the audience to do. Therefore, this paper first examines the cognitive system process to achieve its meaning and its tools as well as its relation with the ethics .It should also be noted that the ethics cycle and recognition of achievements and innovations of this paper have not yet been mentioned elsewhere.

4. Results

The study of strategies of persuasion in the cognitive discourse of 31 nahj al - balagha , showed that the discourse partner in parallel with the narrator determines the strategies and action tools and persuasion .This means that if there is the ethics in the referral archive of the audience and his belief , in this

case the recognition cycle is faced with acceleration , acceptance and speed of supply .In this case , it appears that ethics is preceded by the recognition and flow of persuasion .Also , in the case that there is no reference and belief in the audience's belief archive, the recognition and process of persuasion is preceded by ethics.In this case , the recognition cycle is slowly or may be stopped because the cognitive process is obliged to produce , remove , replace, and reconstruct the recognition cycle in a more complex time frame .In fact, the more powerful the ways of persuasion can be produced, the more continuous the ethics these ethics are remaining as defaults in the collective memory of the actors and facilitating the ground for further persuasion.

In fact, the results of the cognitive analysis of the letter show that this process is faced with the acceleration of supply, because of having audiences that have a common reference to the narrator. Thus, the narrator uses an informative species that is encouraged to ethics act. Also, because of the common belief between the two poles of discourse, the narrator and the discursive partner, the prohibitory is the least species identified in the letter and if the narrator uses prohibitory species when he feels the danger in the path of achieving the object of value (i.e., not realizing the right of falsehood).

دوماهنامه بین‌المللی

د ۱۴، ش ۲ (پیاپی ۷۴)، خرداد و تیر ۱۴۰۲، صص ۴۲۹-۴۵۹

مقاله پژوهشی

<http://dori.net/dor/20.1001.1.23223081.1401.0.0.81.3>

کاربست بُعد شناختی در خوانش گفتمان نامه ۳۱ نهج البلاغه

رقیه پوربایرام الوارس^۱، علی‌اکبر نورسیده^{۲*}، سیدرضا میراحمدی^۳

۱. دانشجوی دکتری زبان و ادبیات عربی دانشگاه سمنان، سمنان، ایران

۲. استادیار زبان و ادبیات عربی دانشگاه سمنان، سمنان، ایران

۳. دانشیار زبان و ادبیات عربی دانشگاه سمنان، سمنان، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۹/۰۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۱/۱۳

چکیده

نشانه - معناشناسی که شکل تکامل‌یافته نشانه‌شناسی کلاسیک است، فرصتی فراهم آورده تا مطالعه چگونگی تولید، کارکرد و دریافت معنا در نظامی فرایندی میسر شود. بر این اساس در روابط نشانه‌ها فقط به نمایش تولید دال‌ها و قدرت مدلول‌ها بسنده نمی‌شود، بلکه شرایط و ماهیت چگونگی شکل‌گیری گفتمان نیز بررسی می‌شود. در همین راستا به منظور مطالعه نظام فرایندی بُعد شناختی نهج البلاغه و راهبردهای القای شناخت در چرخه شناختی و نقش شریک گفتمانی، نامه ۳۱ تحت عنوان «وَمِنْ وَصِيَّةٍ لِّهَٰلِكَ بِنِ عَلَيْهِ كَتَبَ إِلَيْهِ بِحَاضِرِينَ» - موسوم به وصیت‌نامه - انتخاب و با روش تحلیلی توصیفی بررسی شد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد: تسریع و کندی فرایند مجاب‌سازی، استراتژی‌ها و ابزارهای به‌کارگیری آن اعم از تشویق، هشدار و بازداشتن در نامه مذکور، منوط به گفته‌یاب و نیز وجود باور اتیکی در آرشیو باور ارجاعی و اعتقادی اوست. بر این اساس به دلیل این‌که امام حسن (ع) گفته‌یابی است که باور اعتقادی و ارجاعی مشترکی با گفته‌پرداز دارد، گونه‌های شناختی در چرخه قرارگیری فرایند شناختی، با شتاب عرضه مواجه می‌شوند. پس در این شرایط وجود باور اتیکی مقدم بر شناخت و راهبردهای جریان مجابی است و از گونه‌های اخباری و آگاهی‌رساننده که جنبه تشویقی به کنش اخلاقی دارد بیشترین بهره گرفته می‌شود. همچنین اگر خطری در مسیر دستیابی گفته‌یاب به ابژه ارزشی یعنی عدم التباس حق و باطل وجود داشته باشد، گفته‌پرداز از گونه‌های هشدار و بازدارنده - که کم‌ترین بسامد را در نامه مذکور دارد - بهره می‌گیرد.

واژه‌های کلیدی: بُعد شناختی گفتمان، گونه‌های مجابی، چرخه اتیک و شناخت، نامه ۳۱ نهج البلاغه.

E-mail: noresideh@semnan.ac.ir

* نویسنده مسئول مقاله:

۱. مقدمه

پس از قرآن کریم، نهج البلاغه پژوهی همواره مورد اهتمام پژوهشگران بوده و در سال‌های اخیر، مطالعات گفتمانی، فرایندهای پیدایش آن، به‌عنوانی رویکردی نو توجه محققان را در خوانش این متون به خود جلب کرده است. در این میان نشانه - معناشناسی دانشی است که به بررسی و مطالعه گفتمان‌هایی می‌پردازد که در آن‌ها عملیات گفتمانی راهی به سوی تولید گفتمانی متفاوت و غیرمنتظره است. «از این منظر گفتمان^۱ به محل ثبت ارزش، تولید، دگرگونی، ویرانگری، بازسازی و جابه‌جایی و تحول آن به سوی ارزشی جدید و متفاوت تبدیل می‌شود» (شعیری، ۱۳۹۰، ص. ۴). در این نوع نگرش، دال از مدلول جدا نیست و نشانه با قرارگیری در نظامی فرایندی به معنا می‌رسد. معنا در این حالت منجمد نیست و متکثر است، زیرا فرایندی که نشانه‌ها برای رسیدن به معنا در آن قرار می‌گیرند، فرایندی پویا و پایان‌ناپذیر است.

در این پژوهش نامه ۳۱ ام نهج البلاغه به‌منظور بررسی بُعد شناختی گفتمان و چگونگی شکل‌گیری نظام فرایندی آن انتخاب شد. نامه مذکور به‌دلیل ماهیت توصیه‌ای بودن آن، به وصیت‌نامه شهرت دارد و حاوی پند و اندرز و مطالب اخلاقی است که امام علی^(ع) به‌عنوان گفته‌پرداز در صدد القای آن به امام حسن^(ع) به‌عنوان گفته‌یاب است. بنابراین در این پژوهش به‌دنبال بررسی چگونگی مجاب‌سازی گفته‌یاب توسط گفته‌پرداز و ابزارها و سازوکارهای شکل‌گیری این فرایند هستیم. همچنین در این فرایند چگونگی رابطه شناخت با اتیک برای رسیدن به مجاب‌سازی و تسهیل آن و نیز وجود باور ارجاعی و اعتقادی در پیشینه باور گفته‌یاب، مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۲. روش تحقیق

قلمرو زمانی و مکانی گفتمان نامه ۳۱ ام نهج البلاغه مربوط به هنگام بازگشت امام علی^(ع) از جنگ صفین در سال ۳۸ ق در سرزمین حاضرین است. این نامه بعد از نامه مالک اشتر طولانی‌ترین متن را داراست و حاوی بخش‌های اخلاق، تهذیب نفس، خودسازی و سیر و سلوک در سی قطعه است. عمدتاً موضوع نامه‌های حضرت^(ع) شامل توصیه‌ها، پیام‌ها و

دستورالعمل‌هایی است که مخاطب آن، دشمنان، کارگزاران، فرزندان و یارانشان هستند. از این رو، به نظر می‌رسد، ساختار کلی نامه‌ها نسبت به خطبه‌ها به دلیل ماهیت سفارشی و توصیه‌مند بودن آن، دارای نوعی نظام کنشی است که ایشان به عنوان قانون‌گذار، دستور و نحوه کنش را به طور مبسوط شرح می‌دهند. علت انتخاب نامه مذکور، در میان نامه‌های موجود نخست ماهیت نامه به دلیل وجود اندرزهایی کنش‌محور است و دیگر وجود شریک گفتمانی، یعنی امام حسن (ع) به عنوان فرزند است که نگارندگان را بر آن داشت تا راهبردهای گفته‌پرداز را برای القای گفتمان شناختی به ایشان، مورد بررسی قرار دهند.

روش تجزیه و تحلیل داده با استفاده از جمع‌آوری تمام نمونه‌های کمی صورت گرفت. سپس به دلیل محدودیت بستر مقاله در قلمرو موضوعی، مواردی انتخاب شد که مصداقی‌تر و وضوح بیشتری در جهت نمایاندن مفاهیم طرح شده دارند. پس از انتخاب نمونه‌ها، توصیف و تحلیل کیفی با استفاده از داده‌های موجود صورت گرفت. همچنین بعد از توصیف نمونه‌های انتخابی، در مقام قیاس، تمام گونه‌ها گردآوری و با نمودار، میزان فراوانی هر یک مشخص شد. گفتمانی است که بررسی بعد شناختی گفتمان در نامه مذکور به معنای انکار سایر ابعاد گفتمانی نیست، بلکه معیار ترجیح گفتمان به سمت شناختی بودن آن ماهیت نامه‌های امام (ع) و به طور خاص وصیت است که در آن فرد وصیت‌کننده انجام کنشی را از گفته‌یابان می‌خواهد.

۳. پیشینه تحقیق

به عنوان پیشینه پژوهش در زمینه نهج‌البلاغه پژوهی با رویکرد گفتمانی می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. قرایی سلطان‌آبادی (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با عنوان «بازشناسی سطوح گفتمانی در نهج‌البلاغه» متذکر شده‌اند: در متن نهج‌البلاغه سطوح متعدد گفتمانی وجود دارد که می‌توان به مواردی چون استفاده مناسب از مفاهیم و اصطلاحات رایج زمانه، تنوع اهداف و مقاصد در استفاده از زبان، توانش بالای ارتباطی بین امام و دیگران و غیره اشاره کرد. گفتمانی است رویکرد کلی مقاله و عدم انتخاب نمونه‌ای معین، از عمق تحلیل و نمونه‌آوری کاسته است، چراکه نهج‌البلاغه دارای حکمت‌ها، نامه‌ها و خطبه‌های متعددی است که بررسی کل آن در حوصله یک مقاله نیست و شاید نیازمند تألیف کتاب و یا چندین کتاب است.

۲. فضائی و نگارش (۱۳۹۰) در مقاله «تحلیل خطبه ۵۱ نهج البلاغه براساس طبقه‌بندی سرل از کنش‌های گفتاری» اشاره می‌کنند که امام علی (ع) برای تحریک و تشویق لشکریان به منظور حمله به معاویه و سپاهیان از کنش‌های اظهاری و ترغیبی به میزان زیاد و کنش‌های عاطفی را به میزان کم‌تری به کار برده‌اند. به نظر می‌رسد نویسنده در بخش توضیح چارچوب نظری کنش‌های گفتاری تمرکزی بیشتری نسبت به تطبیق آن بر خطبه ۵۱ داشته است، به این معنا که نویسنده در مقایسه با حجم تحلیل، شاهد مثال‌های کم‌تری ذکر کرده است.

۳. اقبالی (۱۳۹۶) در پژوهش «نشانه‌شناسی و تحلیل فرامتنی برخی کنایات نهج البلاغه» به تحلیل سه عبارت کنایی «لله أبوه، هبّلتهم الهبّول و ثکلتک أمک» می‌پردازد. نویسنده این عبارات را دلالتگر بر نفرین نمی‌داند، بلکه از آن به عنوان تعریض به منظور اظهار تعجب و نکوهش یاد می‌کند. این چنین به نظر می‌رسد که کنایه در بافتارهای مختلف معانی متعددی از جمله نفرین دارد. همچنین نفرین خود برای اهداف مختلف چون اظهار تعجب و یا تکرر خاطر مطرح می‌شود. بنابراین نظر به این‌که سه عبارت فوق از سه خطبه مختلف گزینش شده است، می‌بایست با توجه به فرامتنی بودن موضوع به شرایط خطیب و زمینه پیدایش خطبه و در نتیجه معنای هر عبارت بر حسب موقعیت و بافتار اشاره و سپس تمایز معنایی مشخص شود.

۴. مقاله «تحلیل گفتمان ادبی خطبه جهاد» (۱۳۹۵) نوشته محمودی و همکاران به تحلیل و بررسی بافت متنی و بافت موقعیتی می‌پردازند. این پژوهش علی‌رغم گفتمان‌پژوهی با تحقیق حاضر به لحاظ رویکرد تفاوت دارد، چراکه ما به دنبال بررسی چگونگی پیدایش نظام شناختی و ابزارهای آن هستیم و پژوهش مذکور به دنبال بافت پژوهشی در خطبه جهاد است.

۵. مقاله «دراسة الخطبة الجهادية لأميرالمؤمنين علي (ع) في ضوء نظرية الأفعال الكلامية» نوشته طالبی در سال ۱۳۹۴، به بررسی خطبه جهاد از طریق کاربردشناسی می‌پردازد. ضمن اشاره به تحلیل دقیق آماری و توصیفی نویسنده در بررسی خطبه جهاد، به نظر می‌رسد نقش احساسات و شناخت در شکل‌گیری بنیان‌های خطبه کم‌رنگ و حتی بی‌رنگ است؛ چراکه خطبه جهاد، خطبه‌ای است که گفته‌پرداز ضمن شناساندن فواید و مضرات جهاد در اواسط و اواخر خطبه به حالتی نظیر انزجار شدید توأم با دل‌تنگی و دل‌آزردگی از گفته‌یابان، دچار می‌شود. این آزرده‌گی با کلماتی چون خستگی و حزن شدید و تمنای رهایی از گفته‌یابان همراه می‌شود.

ضمن تکریم پژوهش‌های پیشین، گفتنی است که تاکنون تحقیقی با رویکرد پژوهش در چگونگی پیدایش نظام فرایندی گفتمان شناختی و ابزارهای آن در نهج‌البلاغه به‌طور عام و در نامه ۳۱ به‌طور خاص، صورت نگرفته است. بنابراین این مقاله برای اولین بار به بررسی فرایند نظام شناختی برای رسیدن به معنا و ابزارهای آن و همچنین ارتباط آن با اتیک می‌پردازد. همچنین باید گفت: اشاره به مسئله چرخه اتیک و شناخت از دستاوردها و نوآوری‌های این مقاله است و تاکنون در جایی دیگر ذکر نشده است.

۴. چارچوب نظری

۴-۱. از ساختارگرایی^۲ تا نشانه - معناشناسی

مرحله ساختارگرایی که با نام سوسور^۳ شناخته شده است، سال‌های ۱۹۶۰ تا ۱۹۷۰ را دربر می‌گرفت. آنچه مورد توجه زبان‌شناسان این دوره بود، عبارت است از اشکالی که به‌واسطه ارتباطشان با یکدیگر زبان را می‌آفریند. پس در این حالت زبان مستقل از گفتار^۴ و گفته‌پردازی بررسی می‌شد. توصیف عینی^۵ زبان بدون توجه به گفته‌پرداز و جایگاه افراد در تولید گفتار اهمیت داشت. بنابراین مکانیکی بودن زبان و اجتماعی بودن آن از مهم‌ترین شاخصه‌های نشانه‌شناسی ساختارگرا بود. مرحله دوم که از سال‌های ۱۹۷۰ تا ۱۹۸۰ را دربر می‌گرفت مرحله گفتمانی است و «آنچه که مطالعات گفتمانی این دوره را دگرگون و از فرم مکانیکی صرف خارج کرد، حضور عاملی به‌نام گفته‌پرداز بود که برای اولین بار توسط بنویست^۶ در مسائل زبان‌شناسی عمومی^۷ مطرح شده بود» (آیتی، ۱۳۹۴، ص. ۲۴). در این مرحله برخلاف مرحله ساختارگرایی اهمیت ویژه‌ای برای گفته‌پرداز در نظر گرفته می‌شود. در مرحله سوم تحولات نشانه‌معناشناسی که سال‌های ۱۹۸۰ تا ۱۹۹۰ را دربر می‌گرفت، مرحله تعاملی است. در این حالت علاوه بر شرایط تولید گفتمان و حضور گفته‌پرداز، حضور گفته‌یاب نیز به‌عنوان شریک گفتمان اهمیت می‌یابد که با شرکت در گفتمان خلأهای آن را پر می‌کند. بنابراین آنچه در تحول و عبور نشانه‌شناسی ساختارگرا به نشانه - معناشناسی نوین ۱۹۸۰ تاکنون نقش مهمی دارد عبارت است از حضور گفته‌پرداز به‌عنوان مسئول گفتمانی و از سوی دیگر حضور گفته‌یاب است که امکان پر کردن خلأهای زبانی را دارد.

۲-۴. شناخت^۸

در نظریه‌های ارتباطی زبان‌شناسی دهه ۱۹۷۰ ارجاع به شناخت مساوی با انتقال اطلاعات از مبدأ به مقصد بود. در چنین تعریفی از شناخت، زبان به‌عنوان وسیله‌ای برای انتقال اطلاعات از قطبی به قطب دیگر محسوب می‌شود. با درنظر داشتن چنین ضابطه‌ای، شناخت به عنصری منفعلانه تبدیل می‌شود که جنبه مکانیکی و فرمول‌وار پیدا می‌کند. بنابراین شناخت عنصری منفعل است که فقط انتقال‌دهنده اطلاعات، قطب فعال آن است و گیرنده معلومات، قطبی غیرفعال و منفعل به‌شمار می‌رود. در مقابل چنین شناخت خطی، قالبی، فنی، تک‌محوری، شناخت دیگری با شاخصه‌های متفاوت‌تری قرار دارد که مورد تأکید نشانه - معناشناسی نوین است. در این دیدگاه، دیگر نمی‌توان از ضابطه و رابطه‌ای سخن گفت که تک‌محوری است و امکان جابه‌جایی و تأثیرپذیری وجود ندارد، بلکه این نوع شناخت «جریانی تعاملی است که نه‌تنها به‌طور دائم در حال تکثیر است، بلکه همان چیزی است که عوامل درگیر با آن، از شرکای آن محسوب می‌شوند» (شعیری، ۱۳۹۰، ص. ۵۱). پس در این صورت، گفتمان از حالت غیرمنعطف و منجمد، به کانونی برای مشارکت در پی بردن به دیگر زوایای معنایی و مخاطب از حالت منفعل، به فاعل و یا شریک گفتمانی تبدیل می‌شود. این شریک گفتمانی در تمام و یا بخشی از چرخه شناخت سهیم می‌شود که عبارت است از «تولید، انتقال، دریافت، بازتاب، پذیرش، رد، کندی یا سرعت عرضه، تغییرات، تداوم یا حذف و جایگزینی» (شعیری، ۱۳۹۰، ص. ۵۱) سهیم می‌شود. نکته مهم دیگر که از منظر شناخت گفتمانی، باید به آن اشاره کرد، این است که شناخت، فرایندی فعال است که زمینه بروز شگرد و استراتژی‌های را زبانی فراهم می‌آورد. این راهبردها و شگردها ثابت نیستند و هر لحظه در حال بازتولید، جابه‌جایی، جایگزینی، نوسازی، بازسازی، حذف، زایش، سرکوب و تکثیر سایر گونه‌های شناختی هستند.

اگر شناخت را روی‌آوردی در جهت انتقال اطلاعات و ایجاد باور و متقاعد سازی بدانیم، به‌نظر می‌رسد که شناخت می‌تواند به‌مرحله‌ای برسد که در تلاقی با اتیک^۹ قرارگیرد. اتیک یا اخلاق فرایندی است «کنش‌گران در زیادتی کنشی یعنی حرکت فراخور و دگر محور قرار می‌گیرند» (شعیری، ۱۳۹۵، ص. ۱۵). بنابراین اگر شناخت با شیوه‌های مجابی به کنش و یا نفی کنشی منجر شود، ممکن است علاوه‌بر کنش به زیادت کنش و دگر محوری نیز تبدیل بشود. برای مثال، واقعه عاشورا و از خودگذشتن امام حسین^(ع) و یارانشان نتیجه شناختی است که

پیامبر از خداوند داشته است و به ایشان انتقال یافته است. پس گاهی فرایند شناختی، آنچنان قدرتمند بروز می‌یابد که علاوه بر تولید کنش به زیادت کنش و سرریزی آن و یا همان اتیک منجر می‌شود. همچنین می‌توان گفت هرچه شیوه‌های مجابی قدرتمندتر ظاهر شوند، اتیک‌های بادوام‌تری تولید خواهند کرد. این اتیک‌ها به‌عنوان پیش‌فرض‌هایی در حافظه جمعی کنش‌گران باقی می‌مانند و سینه به سینه انتقال می‌یابند و زمینه را برای مجاب‌سازی تسهیل می‌بخشند.

۳-۴. رابطه شناخت و کنش^{۱۰}

همان‌طور که گفته شد از منظر نشانه - معناشناختی، شناخت جریانی فعال است که موجب بروز راهکارها و یا شگردهای زبانی می‌شود که مرتب در حال زایش، دگردیسی، انتقال، جابه‌جایی، حذف و تکثیر گونه‌های شناختی هستند. بنابراین شناخت جریانی است که می‌تواند با تأثیرگذاری بر اطلاعات، منحرف کردن و یا تکمیل کردن و تغییر جهت دادن حرکت کند و با روش‌هایی نظیر چالش و یا تبانی بروز و تحقق یابد. درواقع «این نوع شناخت ارزش‌محور است و قابلیت نقد و تحلیل دارد» (شعیری و کنعانی، ۱۳۹۴، ص. ۱۷۹). بنابراین «نه تنها گفتمان راه ارائه شگردهای شناختی است، بلکه جایگاهی برای تولید، شکل‌گیری، آزمایش و ایجاد رقابت بین گونه‌های مختلف شناختی نیز هست» (شعیری، ۱۳۹۰، ص. ۵۲). شگردهای شناختی گاهی در مسیری پیش می‌روند که راه را برای کنش، باز و یا مسدود می‌کنند. ازجمله شگردهایی که می‌توانند در رأس کنش قرار گیرند عبارت‌اند از: تحریک، فریب، وسوسه، اغراء، چابلوسی، تحذیر، تهدید، ترساندن. برای مثال سارقان با گروگان‌گیری، خانواده گروگان‌ها را به پرداخت مبلغی مجاب می‌کنند.

۵. تحلیل و بررسی متن

۱-۵. افعال شناختی متن وصیت

زبان عربی به دلیل ماهیت زبایی^{۱۱} و ترادفی^{۱۲} دارای افعال شناختی فراوانی است که در این میان دو فعل عِلْمَ و عَرَفَ به‌عنوان پربسامدترین گونه شناختی مطرح شده‌اند. همچنین معیار شناختی بودن فعل، فقط سطح ظاهری کاملاً آشکار و ملموس آن نیست، بلکه عمق و محتوای

معنایی آن نیز است. برای مثال در گفتمان زیر، محتوا و نفس شناخت است که دو بار تکرار شده است:

«یا بَنِي لَقَدْ أَنْبَأْتُكَ عَنِ الدُّنْيَا وَحَالِهَا وَرَوَالِهَا وَانْتِقَالِهَا وَأَنْبَأْتُكَ عَنِ الآخِرَةِ» (نامه ۳۱).
 «پسرکم! من ترا از دنیا و چندوچون آن و ناستواری و دگرگونگی آن و رستاخیز آگاه کردم» (گرمارودی، ۱۳۹۵، ص. ۹۲۹).

نشانه (أنبأت/آگاه کردم) - نبأ به معنی خبر و نبی به معنای پیام‌رسان از مشتقات آن است - گونه‌ای شناختی است که خود از دانستن گفته‌پرداز حکایت می‌کند. در واقع گفته‌پرداز اعلام می‌کند که من تو را نسبت به دنیا و حالت، زوال و چگونگی ترک آن و نیز آخرت آگاه ساختم و گفته‌یاب در فرایند شناخت سهیم می‌شود. بنابراین معیار شناختی بودن فعل در این است که می‌توان «درعمل مربوط و یا نتیجه آن شریک شد. موضوعات غیرکارکردی و شناختی به راحتی قابل شراکت هستند، بی‌آن‌که کسی ضمن انتقال آن موضوعات چیزی را از دست بدهد» (شعیری، ۱۳۹۰، ص. ۵۶). درحقیقت افعال شناختی در گفتمان به‌طور مستقیم و غیرمستقیم ذکر می‌شود و علاوه بر آن زایایی زبان عربی بر این تنوع عرضه دامن می‌زند و باعث می‌شود افعال متنوعی در گفتمان به‌خصوص در متنی همچون وصیت دینی، مشاهده شود. جدول ۱ نمایانگر تعدادی از افعال شناختی است که به‌طور مستقیم و یا غیرمستقیم با شناخت در ارتباط هستند.

جدول ۱: افعال شناختی متن نامه ۳۱

Table 1: Cognitive verbs of the text of letter 31

<p>وَأَعْلَمُ أَنَّهُ لَا خَيْرَ فِي عِلْمٍ لَا يُنْفَعُ (نامه ۳۱م): بدان در دانشی که سودی نمی‌رساند، خیری نیست (گرمارودی، ۱۳۹۵: ۹۲۰). تَفَهَّمُ وَصِيَّتِي: در فهم این وصیت من بکوش/ فإذا عَرَفْتَ ذَلِكَ فَافْعَلْ كَمَا بَلَّغْتَنِي: بنابراین اگر این شناخت را یافی چنان کن/ تَبَيَّنْتُ مِنْ إِدْبَارِ الدُّنْيَا عَيْ: از پشت کردن دنیا به خویش دریافته‌ام / وَجَدْتُكَ بَعْضِي بَلَّ وَجَدْتُكَ كَلِّي: تو را باره‌ای از خویش بلکه تمام وجود خود یافتم/ قُوَّةُ الْبَلِّغِينَ: با یقین توانمند کن/ تَوَرَّأَ بِالْحِكْمَةِ: با حکمت تابناک کن/ بَصُرُهُ: بینا گردان / أَنْظُرُ: ببین / تَجِدُهُمْ...: درمی‌یابی که آنان... / لَا تَعْرِفُ: نمی‌شناسی / تَفَقَّهَ: دانشمند شو / تَفَهَّمُ وَصِيَّتِي: در فهم این وصیت من بکوش / وَأَعْلَمُ أَنَّهُ لَا خَيْرَ فِي عِلْمٍ لَا يُنْفَعُ و لَا يُنْفَعُ بِعِلْمٍ لَا يَجُودُ تَعَلَّمُهُ: بدان که در دانش که سودی نرساند خیری نیست و از دانشی که شایسته آموختن نیست نمی‌توان سودی برد/ لَمَّا رَأَيْتَنِي قَدْ بَلَّغْتُ سَيِّئًا: چون دیدم که به پایان سن رسیده‌ام / قَدْ نَظَرْتُ فِي أَعْمَالِهِمْ: در کارهای آنان نگریده‌ام / فَعَرَفْتُ صَفْوَ ذَلِكَ: از خلوص آن آگاهم / وَأَعْلَمُ يَا بَنِي: بدان پسرکم</p>

همچنین باید گفت: برخی افعال شناختی نتیجه دانستن هستند، مثلاً نشانهٔ انبئات/آگاه کردم، در مثال زیر خود آبخوری دارد؛ یعنی بدون دانستن یک چیز نمی‌توان کسی را نسبت به آن آگاه کرد. در مثال زیر نیز می‌توان این مسئله را دریافت:

تَبَيَّنْتُ مِنْ إِدْبَارِ الدُّنْيَا عَنِّي وَ جُمُوحِ الدَّهْرِ عَلَيَّ وَ إِقْبَالِ الْآخِرَةِ إِلَيَّ: از پشت کردن جهان به خویش و سرکشی روزگار با خود و رو آوردن آخرت به من، دریافت‌ام.

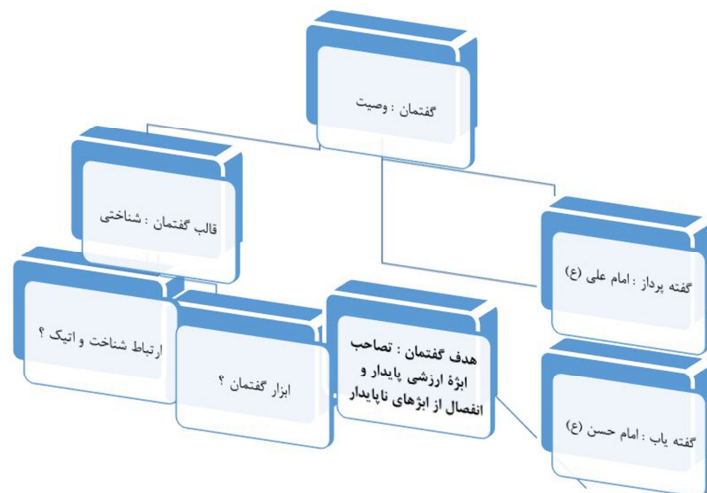
نشانهٔ تَبَيَّنْتُ/ دریافت‌ام که از کلمهٔ «بین» گرفته شده و بینه از مشتقات آن به معنای دلیل، دلالت بر دانستن ولو به‌طور ضمنی دارد. تَبَيَّنْتُ در بین دو چیزی رخ می‌دهد که یکی برگزیده می‌شود و دیگری کنار می‌رود. در مثال مذکور دریافتن، حاصل تجربه، سختی‌ها و دشواری‌های زندگی است؛ پس تَبَيَّنْتُ نتیجهٔ دانستن گفته‌یاب است.

فَإِنِّي أَوْصِيكَ بِتَقْوَى اللَّهِ-لُزُومِ أَمْرِهِ وَ عِمَارَةِ قَلْبِكَ بِذِكْرِهِ وَالْإِعْتِصَامِ بِحَبْلِهِ: پس من تو را سفارش می‌کنم به پروای از خداوند و این‌که پیوسته به فرمان وی باشی و با یاد او به نوسازی دلت بپرداز و به ریسمان او چنگ اندازی (گرمارودی، ۱۳۹۵، ص. ۹۱۹).

نشانهٔ «ف» در زبان عربی بیانگر ترتیب و تعاقب در جمله است (الشرتونی، ۱۹۰۶، ص. ۳۳). نشانهٔ فَ (پس) بیان تلخی و تجاری است که گفته‌پرداز آن‌ها را زیسته است و حال آن‌ها را با گفته‌یاب به شراکت می‌گذارد. رسالت این نشانهٔ پیوند تجارب و انتقال شناخت با وصیت به تقوا و دین‌داری است.

بنابراین فعل شناختی جریانی است که چرخه و بروز اطلاعات، وابسته به آن است و به‌طور مستقیم و غیرمستقیم عرضه می‌شود. در واقع «وقتی که یک گروه یا واژه فعال می‌شود، فعال شدن یا انرژی از این گروه به سایر گروه‌ها و واژه‌های مرتبط بسط می‌یابد» (زنجانیر و زارع، ۱۳۹۹، ص. ۲۴).

با در نظر داشتن بُعد شناخت در گفتمان وصیت به‌عنوان بُعد غالب، نمودار زیر اهداف و برنامهٔ پژوهش در گفتمان نامهٔ ۳۱ را نشان می‌دهد:

طرح‌وارهٔ ۱: پلن تحقیق

Plan 1: Research plan

۲-۵. نقصان شروعی برای پیوست به ارزش

از نظر گریمس^{۱۲}، روند حاکم بر بسیاری از متن‌ها به‌گونه‌ای است که همه چیز از یک نقصان آغاز می‌شود. نقصان یا خلأ با کنش کنش‌گران، گفتمان را در وضعیتی قرار می‌دهد که با اتصال به ارزش و یا انفصال از آن همراه می‌شود. در واقع برای بر طرف کردن این نقصان حرکت شروع و با عقد قرارداد و یا پیمان وارد مرحله کنش می‌شود. در متن نامهٔ مزبور نیز با درنظرداشتن خط روایی موجود در این وصیت، کهولت سن و نزدیک شدن به مرگ، یک نقصان طبیعی است که اگر این نقصان بدون تمهید رها شود باعث می‌شود که برنامهٔ دینی کنش‌گزار به‌عنوان امام و تداوم آن توسط کنش‌گر دچار خلل شود:

«أَيُّ بُيٍّ، إِي لَمَّا رَأَيْتُنِي قَدْ بَلَغْتُ سِنًا، وَرَأَيْتُنِي أُرْدَادُ وَهَنَا، بَادَرْتُ بِوَصِيَّتِي إِلَيْكَ، وَ أَوْزَدْتُ خِصَالًا مِنْهَا قَبْلَ أَنْ يَعْجَلَ بِي أَجَلِي دُونَ أَنْ أَفِيضَ إِلَيْكَ بِمَا فِي نَفْسِي، أَوْ أَنْ أَنْقِصَ فِي رَأْيِي كَمَا نُقِصْتُ فِي جَسْمِي» (نامه ۳۱). «پسرکم! من چون دیدم که به پایان سن، رسیده‌ام و سستی به من روی آورده است، به فرستادن وصیت خویش پیشدستی و برخی از آنرا یاد کردم پیش از آن که اجلم برسد، بی‌آن که آنچه در دل دارم به تو باز گفته باشم، و یا در اندیشه‌ام کمبودی چون، کمبودی جسمانی‌ام ایجاد شده باشد» (گرمارودی، ۱۳۹۵: ۹۱۷).

همان‌طور که ملاحظه می‌شود دو نشانه «أَنْقِصَ / نُقِصْتُ» نقصان موجود را به‌صراحت مطرح می‌کنند. پس علت وصیت، احساس زنگ خطر نقصان و درک نزدیکی آن است که هر انسان به‌طور طبیعی دچار آن می‌شود، اما پیش از این‌که دامن گفته‌پرداز را بگیرد، او را وامی‌دارد تا تمهیدی درباره آن بیندیشد. این نقصان نتیجه قرارگیری در زمان خطی قابل احتساب، یعنی عمر است که در نشانه «بَلَغْتُ سِنًا / پابه سن گذاشتن» تجلی یافته است. همچنین هر نقصان درپی یافتن ابژه^{۱۴} ارزشی است که با دادن برنامه‌ای به کنش‌گر از طرف کنش‌گزار، دنبال می‌شود. ابرشیء ارزشی در این وصیت عبارت از دچار نشدن به «شبه یا التباس» است که سایر ابژه‌ها با وجود آن معنا می‌یابند:

«ثُمَّ أَشْفَقْتُ أَنْ يَلْتَبِسَ عَلَيْكَ مَا اخْتَلَفَ النَّاسُ فِيهِ مِنْ أَهْوَائِهِمْ وَ آرَائِهِمْ مِثْلَ الَّذِي التَّبَسَّ عَلَيْهِمْ، فَكَانَ إِحْكَامُ ذَلِكَ عَلَى مَا كَرِهْتُمْ مِنْ تَنْبِيهِكَ لَهُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ إِسْلَامِكِ إِلَيَّ أَمْرٌ لَا أَمَنُ عَلَيْكَ فِيهِ الْهَلَكَةُ وَرَجَوْتُ أَنْ يَوْفَّقَكَ اللَّهُ فِيهِ لِرُشْدِكَ، وَأَنْ يَهْدِيكَ لِقَصْدِكَ، فَعَهَدْتُ إِلَيْكَ وَصِيَّتِي هَذِهِ» (نامه ۳۱). «آن‌گاه چون می‌ترسیدم تو هم، آن‌گونه که مردم در اختلاف در خواسته‌ها و اندیشه‌هایشان دچار اشتباه می‌شوند، دچار اشتباه شوی، با آن‌که یادآوری این امور به تو خوش نداشتم، ولی به‌نظم می‌آمد که باز بهتر از واگذاشتن تو به کاری است که در آن از هلاک تو ایمن نیستم» (گرمارودی، ۱۳۹۵، ص. ۹۲۵).

بر این اساس نشانه «يَلْتَبِسَ» ابژه ارزشی است که گفته‌یاب با درک مصادیق و انفصال از آن نباید دچارش شود. همچنین این نشانه به‌تنهایی توانسته بار کل‌گفتمان را برای شروع عملیات شناختی، بدعت‌گزاری و همچنین ارزیابی شناختی به دوش بکشد. در زبان عربی نشانه «لبس» که لباس از مشتقات آن است بر حالتی دلالت دارد که انسان را دچار اشتباه می‌سازد. لباس را نیز از این جهت لباس نامیده‌اند که با پوشیدن آن معایب پوشیده می‌شود و انسان بی‌عیب به‌نظر می‌رسد. بنابراین ارزیابی شناختی در ابتدا و پایان با همین نشانه عدم

التباس رقم می‌خورد. به این ترتیب شناساندن مصادیق التباس انگیزه و وظیفه‌ای است که باید کنش‌گزار پیش از رحلت از دنیا آن را در قالب وصیت و برنامه کنش در اختیار شریک گفتمانی قرار دهد.

نقصان: مرگ ← پرکردن خلأ: وصیت ← ابژه ارزشی: عدم التباس حق و باطل
کنش‌گزاری ← عقد قرارداد

طرحواره ۲: بحران ارزشی
plan 2: Value Crisis

پس اعطای برنامه عمل (وصیت) به کنش‌گر به‌عنوان تداوم بخش برنامه دینی، ضرورت می‌یابد. در واقع کنش‌گزار این خطر و آفت مهم یعنی التباس حق و باطل علیه برنامه دینی را احساس می‌کند که اگر با نقصان یعنی اتمام عمر همراه شود، ممکن است خسارات جبران‌ناپذیری را به همراه آورد.

۳-۵. شناخت مقدمه‌ای برای شراکت شریک گفتمانی

در قسمت فوق اشاره شد که امام (ع) به‌عنوان کنش‌گزار و گفته‌پرداز، طی عملیاتی زبانی، برنامه کنش را در قالب وصیت در اختیار کنش‌گر قرار می‌دهد:

فَافْهَمُ یا **بُنَى** و **وَصِيَّتِي**: بنابراین، پسرکم وصیت مرا دریاب.

نشانه «**افهم**» یکی دیگر از واژه‌های شناختی در متن وصیت مزبور است و «در تمام واژه‌های مربوط به شناخت یک نکته بدیهی وجود دارد و آن این که چیزی از موضوع یا از شناخت حاصل می‌شود» (شعیری، ۱۳۹۰، ص. ۵۳). بنابراین شناخت دارای موضوعی است که قرار است در چرخه ارتباطی میان گفته‌پرداز و شریک گفتمانی قرار گیرد. کنش‌گزار با ارزیابی گفته‌یاب خود از نشانه «فهم» برای شروع چرخه ارتباطی و دعوت به مشارکت شریک گفتمانی استفاده کرده است. بر این اساس، زبان، عملیاتی می‌شود و به محض عملیاتی شدن دارای دو قطب فعال گفته‌پرداز و گفته‌یاب می‌شود.

«و بَصْرَهُ فَجَانِعَ الدُّنْيَا، وَ حَذَرُهُ صَوْلَةَ الدَّهْرِ، وَ فُحْشَن تَقَلُّبِ اللَّيَالِي وَالْأَيَّامِ، وَاعْرِضَ عَلَيْهِ أُخْبَارَ الْمَاضِينَ، وَ دَكْرَهُ بِمَا اءَضَابَ مَنْ كَانَ قَبْلَكَ مِنَ الْأَوَّلِينَ، وَ بِيْرَ فِي دِيَارِهِمْ وَ آثَارِهِمْ، فَأَنْظُرْ فِيْمَا فَعَلُوا، وَ عَمَّا انْتَقَلُوا، وَ أَتَيْنَ حَلُّوًا وَ نَزَلُوا، فَإِنَّكَ تُجِدُهُمْ قَدِ انْتَقَلُوا عَنِ الْأَجْبَةِ، وَ حَلُّوًا دِيَارَ الْعُرْبِيَّةِ، وَ كَأَنَّكَ عَنْ قَلِيلٍ قَدْ صِرْتَ كَأَحْدِهِمْ» (نامه ۳۱). «او را به سختی‌های دنیا بینا گردان و از تاخت و تاز روزگار و دگرگونی آشکار شب روز، بترسان و اخبار گذشتگان را بر او عرضه کن و آنچه را پیش از تو بر سر نخستین مردم آمده است، به یاد او بیاور، میان خانه‌ها و آثار باز مانده از گذشتگان بگرد و ببین چه کردند و از کجا به کجا رفتند و در کجا بار افکندند و فرود آمدند. بیگمان در می‌یابی که آنان از دوستان خود جدا شدند و در خانه‌های غربت سکونت گزیدند و زودا که تو نیز چونان یکی از آنان خواهی شد» (گرمارودی، ۱۳۹۵: ۹۱۹).

همانطور که ملاحظه می‌شود، گفته‌یاب به سفارش گفته‌پرداز در جریان شناختی سهیم می‌شود. شراکت در گفتمان از طریق نشانه «بَصْرَهُ» محقق می‌شود. در واقع گفته‌پرداز برای آن‌که گفته‌یاب را در جریان شناختی مجاب سازد، او را دعوت می‌کند تا با دیدن سختی‌های دنیا دل خود را آگاه سازد. لذا در این مرحله گفته‌یاب با توجه به اخبار گذشتگان و زوال و نابودی خانه و آدمیان و کاشانه‌ها، به ارزیابی شناختی می‌پردازد و به ناپایدار بودن دنیا به‌عنوان ابژه‌ای برای اتصال، پی می‌برد. همین ارزیابی شناختی او را آماده کنش‌پذیری می‌کند. بنابراین گفته‌پرداز گونه‌های شناختی را در چرخه اطلاعات قرار می‌دهد و بروز آن را به جریانی تعاملی و فعال یعنی بصیرت گفته‌یاب وابسته می‌داند.

۴-۵. نظام گفتمانی کنشی القایی یا مجابی

نظام‌های گفتمانی برحسب گفته‌یابان خود استراتژی‌های متعددی را برای قراردادن گونه‌های شناختی در چرخه اطلاعات، انتخاب می‌کنند. متن نهج‌البلاغه و نامه‌های ارسالی حضرت مؤید این موضوع است که شریک گفتمانی تعیین‌کننده آن است که گفتمان چه استراتژی‌ای برای القای معانی دربرگیرد.

من الوالد الفان..... السالک سبیل من قد هلك: از پدری فانی...؛ که راهرو راه هلاکت یافته‌گان است.

گفته‌پرداز با نشانه «الوالد» با راهبردی عاطفی و با ایجاد حس صمیمیت خود در موازات

گفته‌یاب قرار می‌دهد و همچنین خود را پیمایش‌کننده و سالکی می‌داند که راهی را طی کرده که سرنوشت آن مرگ است. پس نشانه فانی، هلاکت، سالک و پیمودن راه با خلق فضای عاطفی در جهت اقناع مخاطب جهت گسست از ابژه ناپایدار یعنی دنیاطلبی، سیر می‌کند. *وَأَعْلَمُ أَنَّ أَمَامَكَ طَرِيقًا ذَا مَسَافَةٍ بَعِيدَةٍ وَمَشَقَّةٍ شَدِيدَةٍ: بَدَانَ كِه رَاهِي بَس دِرَاز وَ رَنجِي سَخْت دِر پِيَش رُو دَارِي (گرمارودی، ۱۳۹۵، ص. ۹۳۲).*

وَأَعْلَمُ أَنَّ أَمَامَكَ عَقِبَةَ كُوُودًا: بَدَانَ كِه دِر پِيَش رُو، كِزِر گَاهِي دِشْوَار دَارِي (همان، ص. ۹۳۲). همان‌طور که ملاحظه می‌شود گفته‌پرداز سالک که برحالات راه آشناست، به گفته‌یاب مشقت راه را می‌شناسد. حال باید دید راهرو و یا سالک به‌عنوان آشنای راه برای پیش راندن کنش‌گر و کنش‌پذیری او از چه استراتژی‌هایی استفاده می‌کند.

۴-۵-۱. گونه مجابی مبتنی بر تشویق

درواقع این نوع گونه‌های مجابی همانند تابلوهای راهنمای مسیر در راه‌ها هستند که وظیفه آگاهی‌رسانی دارند و حاوی توصیه‌های عمومی هستند. درحقیقت این نوع گونه‌های مجابی حد وسط میان گونه‌های هشدار و بازدارنده هستند که تماماً حکایت از بسط گستره‌های شناختی دارند و «سعی در ارائه اطلاعات بیشتر یا ثانوی و دلایل متقاعدکننده و بالأخره ایجاد شناخت بیشتر در بیننده را نسبت به شیء دارد» (شعیری، ۱۳۹۰، ص. ۳۶). در زبان عربی کیفیت القای خبر و مجاب‌سازی گفته‌یاب با توجه به مقتضای حال او صورت می‌گیرد:

الف) گفته‌یابی که همسو با گفته‌پرداز است و ذهن او خالی از گونه‌های از پیش ثبت‌شده است و با بدعت‌گزار در تعارض نیست؛ این گونه گفته‌یاب را مخاطب غیرمردم می‌نامند. این گونه گفته‌یاب برای طی مسیر به تابلوهای راهنمای مسیر و یا تابلوهای اخباری نیاز دارد. مجاب‌سازی به سرعت اتفاق می‌افتد و در مسیر هیچ تأکید، رنگ قرمز، عوامل بیمه‌کننده نظیر قسم و تأکید و تشدید لازم نیست. این گونه القای شناخت را ابتدایی می‌گویند.

ب) گونه دوم حالتی انکاری است که گفته‌پرداز با گفته‌یاب مخالف خود مواجه است. در این حالت گفته‌یاب مقابل گفته‌پرداز ایستاده، گاهی هردو بدعت‌گزارند. هردو به دنبال کنش‌پذیر ساختن طرف مقابل هستند. اطلاعات هردو برای مجاب‌سازی به حد کافی است.

نمونه‌های این گونه تقابل بدعت‌گزاران را می‌توان در نامه‌های امام (ع) به معاویه دید. در این حالت گفته‌پرداز از عوامل بیمه‌کننده و پل‌های مختلفی چون قسم، تأکید، تشدید و... غیره بهره می‌گیرد.

ج) گفته‌یابی که اطلاعات بیشتری نسبت به گفته‌یاب خالی‌الذهن دارد، اما درجه انکار او از گفته‌یاب حالت دوم کم‌تر است. در واقع حد وسط میان دو گفته‌یاب است؛ این نوع گفته‌یاب نیاز به هشدار و یا اخطار دارد. بدعت‌گزار از عوامل بیمه‌کننده گفتمان نظیر یک تأکید و یا دو تأکید و یا گاهی یک قسم، بهره می‌گیرد تا او را متوجه خطرات احتمالی سازد. این نوع گونه مجابی را گونه طلبی می‌نامند، چراکه گفته‌یاب نیاز به چند تأکید برای آگاه شدن دارد. مثل رنگ قرمز در تابلوهای اخطاری که مخاطب را متوجه خطرهای می‌سازد.

جدول شماره ۲: گونه‌های تشویقی

Table 2: Incentive types

	<p>«وَدَعَ الْقَوْلَ فِيمَا لَا تُعْرَفُ وَالخَطَابَ فِيمَا لَمْ تُكَلِّفْ - وَأَمْسِكَ عَنْ ظَرْبِي إِذَا حُمِتْ ضَلَالَتُهُ - فَإِنَّ الْكُفَّ عِنْدَ حَيْزَةِ الضَّلَالِ خَيْرٌ مِنْ رُكُوبِ الْأَهْوَالِ وَأَمُرٌ بِالْمَعْرُوفِ تُكْرَهُ مِنْ أَهْلِهِ - وَأَنْكِرِ الْمُنْكَرَ بَيْنَكَ وَبَيْنَكَ - وَبَابِنُ مَنْ فَعَلَهُ بِجَهْدِكَ - وَجَاهِدْ فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ - وَخُصَّ الْغَمْرَاتِ لِلْحَقِّ حَيْثُ كَانَ وَتَفَقَّهْ فِي الدِّينِ - وَعَوِّذْ نَفْسَكَ التَّضَيُّرَ عَلَى الْمَكْرُوهِ - وَنِعْمَ الْخُلُقُ التَّضَيُّرُ فِي الْخَوْفِ - وَالْجِيءَ نَفْسَكَ فِي أَمْرِكَ كَلِّهَا إِلَى إِلَهِكَ - فَإِنَّكَ تَلْجِئُهَا إِلَى وَصِيَّتِي» (نامه ۳۱).</p> <p>«وابگذار سخنی را که بر عهده تو نیست به زبان مياور. از رفتن در راهی که از رفتن در آن بیم داری، باز ایست. زیرا باز ایستادن به هنگام سرگردانی، بهتر از سوار شدن بر امواج بیمناک است. به کار نیک فرمان ده تا خود در زمره نیکوکاران شوی و مردم را با کردار و گفتار، از کار ناشایست، دور دار. در راه خداوند چنان جهاد کن که شایسته جهاد او است. برای رسیدن به حقیقت، هرچا که بود، خود را به دل گرداب‌ها بیفکن و در دین دانشمند شو و خود را به شکیبایی بر ناگواری‌ها عادت ده. و چه خوی نیکویی است شکیبایی در راه رسیدن به حق. در همه کارهایت خود را، به خدا واگذار، بدین‌گونه خود را به پناه‌گاهی پناهبخش و دژی استوار وا می‌نهی، تنها از پروردگارت درخواست کن. چون بخشش و ناکامی در دست او است. بسیار نیک خواهی کن و در فهم این وصیت من بکوش» (موسوی گرمارودی، ۱۳۹۵: ۹۲۱)</p>
--	--

در متن انتخابی فوق، کنش‌گزار به راهنمایی مسیر با علائم آگاهی‌دهنده و یا اخباری

می‌پردازد و همان‌طور که ذکر شد، این اقتضای حال سهیم‌گفتمانی است که تعیین می‌کند چه نوع گونه‌ی مجابی برای اعطای برنامه‌ی اتیک دینی یا مرام دینی، در پیش گرفته شود. گفته‌پرداز با القای شناختی از نوع طلبی بهره می‌گیرد و به تشویق مخاطب به کنش مطلوب می‌پردازد، اما چه چیزی باعث شده که بدعت‌یاب و یا گفته‌یاب با حالت اخبار و صرف آگاهی به برنامه‌ی بدعت‌گزار عمل کند؟ چه انگیزه‌ای باعث می‌شود که کنش‌گر به کنش و حتی شوش صبوری بر ناکامی‌ها مجاب شود؟ در پاسخ باید گفت: این اعتماد است که بین دو قطب ارتباطی استوار است. بنابر اقتضای حال گفته‌یاب، حرکت او «بر اصل باور و فضای یقین (حس اعتماد) استوار است» (شعیری، ۱۳۹۰، ص. ۶۲). درواقع «باور به کنش، همه‌ی تردیدهای کنش‌گر را از بین برده و اراده‌ی او را در انجام کنش راسخ، قطعی و یقینی می‌کند. پس از طی این مراحل، کنش‌گر وارد مرحله‌ی نهایی انجام کنش است می‌شود» (شعیری، ۱۳۹۵، ص. ۲۷)، اما سؤال دیگری که مطرح می‌شود این است که چه چیزی باعث جلب اعتماد کنش‌گر به برنامه‌ی کنش‌گزار شده تا کنش‌های متعددی که پی‌درپی به او تزریق شده را ادا کند؟ در پاسخ باید گفت: در پس این همه برنامه، پاد و یا فرآپادهایی هست که نگیهان، بیمه‌کننده و تأییدکننده‌ی گفته‌پرداز است. درواقع سخن گفته‌پرداز (امام) توسط پادی برتر (پیامبر) و سخن پیامبر «توسط حضوری برتر که دارای مرتبه و جایگاهی مشخص؛ و از قبل در سطح اجتماعی و فرهنگی پذیرفته شده است، تأیید می‌شود، به‌دیگر سخن گفته‌یابی‌های ایجابی یافته که به‌دلیل تضمین از ناحیه‌ی نیرویی فوق بشری دیگر امکان نفی و یا سلب آن توسط مخاطب نیست» (همان، ص. ۲۷). همچنین در جریان شناختی اگر ابزار گفته‌پرداز مجاب کردن باشد، ابزار گفته‌یاب تفسیر^{۱۵} است که بنابر اصل «باور» به فعالیت شناختی می‌پردازد. درواقع آنچه که بدعت‌گزار با توجه با اقتضای حال سهیم‌گفتمانی از او به‌عنوان کنش می‌خواهد، با تفسیر او مواجه می‌شود. این تفسیر با عمل ارجاع‌سازی به پادهایی نظیر خدا و پیامبر، تقویت و ایمن می‌شود و سخن گفته‌پرداز موجه و بی‌نیاز از تأکید، القای‌های پیچیده، و سایر جنبه‌های آن می‌شود. بنابراین گفته‌پرداز ساده‌ترین گونه‌ی مجابی یعنی اخبار و آگاهی‌رسانی و تشویق به کنش را برمی‌گزیند. به این ترتیب، سایه‌ی تردید و نفی از گفتمان رخت برمی‌بندد.

نقصان ← فرایند کنشی ← اتصال به ابژه پایدار و گسست از ابژه ناپایدار

طرح‌واره ۲: نمودار فرایند کنشی با رویکرد ارزشی
plan 2: Diagram of action process with value approach

همچنین به نظر می‌رسد، وضعیت حاکم بر فضای گفت‌وگو و وصیت به‌نحوی است که حالت نظام کنشی - تجویزی با پوشش کنشی - القایی با ابزار تشویق و آگاهی‌رسانی حرکت می‌کند. به این ترتیب نقصان که همان التباس است، انگیزه‌ای می‌شود تا ابژه ارزشی که همان گسست از ابژه ناپایدار (تأییدشده توسط اکثر دنیاخواهان) و اتصال به ابژه ارزشی آخرت‌گرایی (فراموش‌شده توسط اکثر دنیاخواهان) محقق شود. بیش از هشتاد گونه اخباری یافت شد که به‌نظر می‌رسد علت آن وجود باور و یقین به ارجاع مشترک به یاد و فراپادمتعالی و برتر از قبل پذیرفته شده است.

۲-۴-۵. گونه مجابی مبتنی بر تحذیر

در این گونه القایی مجابی، کنش‌گزار با هشدار دادن به کنش‌گر، او را به انجام و یا عدم انجام کنشی آگاه می‌کند. در زبان فارسی نشانه تحذیر معمولاً با ترساندن و بیم دادن هم‌ردیف شده است. البته به‌نظر می‌رسد نشانه «هشدار» مناسب‌ترین جایگزین نشانه تحذیر^{۱۶} است. هشدار و تحذیر حالتی است که بدعت‌گزار از خطر و یا آسیب احتمالی اطلاع دارد و از گفته‌یاب می‌خواهد که در طی مسیر به این خطرات و یا آسیب‌ها آگاه باشد تا دچار صدمه نشود. یکی از روش‌های هشدار در زبان عربی به‌کارگیری نشانه «إيّاك» است که دلالت بر وجود خطری سهمگین دارد و گفته‌پرداز بر آن است تا مخاطب را از آن آگاه سازد. در عبارات زیر نمونه‌هایی از گونه‌های القایی مجابی اخطاری موجود در نامه ۳۱، قابل مشاهده است:

جدول ۴: گونه‌های هشدار

Table 3: Types of warnings

<p>- «إِيَّاكَ أَنْ تُغَيَّرَ يَمَا تَرَى مِنْ إِخْلَادِ أَهْلِ الدُّنْيَا إِلَيْهَا وَ نَكَلِبِهِمْ عَلَيْهِ» (نامه ۱۳۱م): «برحذر باش با دیدن دل‌بستگی دنیا داران به آن و آزمندی آنان بر سر آن فریب خوری» (گرمارودی، ۱۳۹۵: ۳۲۹).</p> <p>- «إِيَّاكَ أَنْ تُوجِفَ بِكَ مَطَايَا الطَّمَعِ» (نامه ۱۳۱م). «مگزار مرکب‌های آزمندی تو را به تازاندن و دارند» (گرمارودی، ۱۳۹۵: ۹۴۱).</p> <p>- «إِيَّاكَ أَنْ تُوجِفَ بِكَ مَطَايَا الطَّمَعِ» (نامه ۱۳۱م). «مگذار مرکب‌های آزمندی تو را به تازاندن و دارند» (گرمارودی، ۱۳۹۵: ۹۴۱).</p> <p>- «إِيَّاكَ وَاللَّاتَّكَالَ عَلَى الْمُنَى فَإِنَّهَا بَضَائِعُ النَّوْكَى» (نامه ۱۳۱م). «از پافشاری بر آرزو، دوری کن» (گرمارودی، ۱۳۹۵: ۹۴۳).</p>

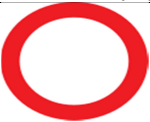
طمع، آرزوهای دور و دراز از جمله هشدارهایی است که بدعت‌گزار نسبت به خطر آن‌ها، گفته‌یاب را آگاه می‌سازد که فرجام دل بستن به آن دور شدن از اتیک دینی و خسران اخروی است. نشانه هشدار یا اخطار (إِيَّاكَ) نوعی آگاهی را در جسم کنش‌گر بیدار می‌سازد. این هشدار مقدمه ترس است، اما این نوعی ترس، اختیاری است و جنبه قهری ندارد. برای مثال تابلوهای بازدارنده ضرورت ترک کنشی را می‌طلبند، ولی تابلوهای هشدار، اهتمام بدون جبر را در مخاطب بیدار می‌کنند؛ مانند حالتی که ساختمان‌ی را گودبرداری کرده‌اند و سرتاسر آن را با تابلوی هشدار خطر علامت‌گذاری کرده‌اند. در این حالت هنگام مواجه شدن با این منظره، ذهن انسان به دنبال یافتن انواع دلالت‌های معنایی تحقق خطر می‌پردازد، اما «این نکته مهم ضروری است که گونه عملی که ما در اینجا با آن مواجهیم از طریق فعالیت جسمی که خود ایجادکننده تعامل یا رابطه بیناعاملی است، تحقق می‌پذیرد» (شعیری، ۱۳۹۰، ص ۶۹۰).

۳-۴-۵. گونه مجابی مبتنی بر نهی

از دیگر راهبردهایی که امام (ع) برای ارائه برنامه شناختی خود و مجاب‌سازی فرزند خود بهره می‌گیرد، گونه مجابی مبتنی بر نهی است. البته در میان دو گونه پیش این کم‌بسامدترین است. این گونه که به‌مثابه تابلوهای بازدارنده هستند که کنش‌گر از انجام آن منع می‌کنند:

جدول ۴: گونه‌های بازدارنده

Table 4: Inhibitory species

<p>- «إِيَّاكَ أَنْ تَغْتَرَّ بِمَا تَرَى مِنْ إِخْلَادِ أَهْلِ الدُّنْيَا إِلَيْهَا وَ تَكَلْبِهِمْ عَلَيْهِ» (نامه ۱۳۱م): «برحذر باش با دیدن دلبستگی دنیا داران به آن و آزمندی آنان بر سر آن فریب خوری» (گرمارودی، ۱۳۹۵: ۳۲۹).</p> <p>- «إِيَّاكَ أَنْ تُوجِفَ بِكَ مَطَايَا الطَّمَعِ» (نامه ۱۳۱م). «مگزار مرکب‌های آزمندی تو را به تازاندن و دارند» (گرمارودی، ۱۳۹۵: ۹۴۱).</p>

گفته‌پرداز در بند انتخابی از متن وصیت مزبور از گفته‌یاب تقاضای ترک کنش ظلم را دارد؛ برای واداشتن گفته‌یاب، تنها به تجویز صرف از بالا به پایین نمی‌پردازد، بلکه گفتمان خود را با استدلال همراه می‌سازد. گفته‌پرداز با شگردی آگاهانه گفته‌یاب را در نتیجه کنش یا عدم کنش گره می‌زند. بنابراین ارزیابی شناختی گفته‌یاب آغاز می‌شود و علت ترک ظلم با سهیم شدن مخاطب و ارزیابی نتایج و عملیات آن آسان‌تر می‌شود. به این معنا ظلم کردن اگر کنش اخلاق‌مداری نیست، پس برای آن‌که از تجویز صرف کنش دور شود به استدلال درباره نتایج آن می‌پردازد و ارزیابی شناختی مخاطب در جهت تسهیل انجام کنش، حرکت می‌کند؛ بلکه این نتیجه عمل است که او را کامیاب و یا ناکام می‌سازد. یعنی مهم‌ترین عامل القایی در جهت واداشتن و یا بازداشتن به کنش، محوریت قرار دادن خود انسان و سود و زیان اوست. طبیعتاً هیچ فردی از مورد ظلم واقع شدن، خوشحال نمی‌شود. بنابراین گونه مجابی مبتنی بر نهی با نمایندن عقوبت کار و جانشین‌سازی ظالم و مظلوم رقم می‌خورد:

الف) ظالم: وقتی من (کنش‌گر) هستم. مظلوم: وقتی دیگری (کنش‌پذیر) است.

ب) مظلوم: وقتی من (کنش‌پذیر) هستم. ظالم: وقتی دیگری (کنش‌گر) است.

بنابراین گفته‌پرداز برای بازداشتن از کنش حالت اول از ابزار وارونه‌سازی کنش‌گر و کنش‌پذیر بهره گرفته است. به این معنا که کنش‌گر را در حالت کنش‌پذیری قرار داده تا طعم ظلم را بچشد و با تجربه آن، کنش ضد اتیک^{۱۷} را ترک کند. در واقع نقطه اتصال شناخت و اتیک در همین‌جاست. اگر اتیک را اخلاقی پهلوانی، اختیاری و انتخابی بدانیم، باید به آبخشور اصلی آن یعنی باور اشاره کنیم. آیه شریفه قرآن بر این مطلب تأکید دارد «یا أيها الذین آمنوا آمنوا» (نساء: ۱۳۶). دلیل این‌که ایمان ظاهری به کنش، مرام و مسلک دینی منتهی نمی‌شود، عدم وجود باور است، اتیک باور به ارجاع مشترک، نظیر: قیامت، نبوت. بنابراین باور می‌تواند اتیک را تقویت کند و می‌تواند آن را عقیم سازد. هرچه زمینه و پهنه ارجاع قوی باشد باور نیرومندتر است و هرچه باور نیرومندتر، اتیک‌سازی قدرتمندتر انجام می‌شود. همچنین هرچه اتیک قوی‌تر باشد، استفاده از گونه‌های مجابی با شدت کم‌تری صورت می‌گیرد. بنابراین شناخت می‌تواند را خلق کند و «اعتمادسازی یک کنش‌القایی نیست که یک‌باره و در اثر یک کنش تحقق یابد. به همین دلیل شگردهای القایی متفاوت هستند و طی فرایند زمانی کوتاه و یا بلندتر به ثمر می‌رسند» (شعیری، ۱۳۹۵، ص. ۳۵).

در مورد دوم: موضوع ابژه ارزشی دست‌یابی به رعایت حقوق دوست و یا برادر است. این بار عقد قرارداد برای ترک کنش با تأکید بیشتری نسبت به جمله فوق صورت گرفته است. برای تبیین نقش این عوامل بیمه‌کننده می‌توان از حالت حذف یا اضافه آن استفاده کرد:

الف) هرگز، به هیچ وجه حق دوستت را بر تکیه بر دوستی که میان تو و اوست، پایمال مکن.

ب) هرگز، حق دوستت را بر تکیه بر دوستی که میان تو و اوست، پایمال مکن.

ج) حق دوستت را بر تکیه بر دوستی که میان تو و اوست، پایمال مکن.

همان‌طور که ملاحظه می‌شود هرچه به جمله آخر نزدیک می‌شویم از بار تأکید ترک کنش «ضایع کردن حقوق دیگران» کاسته می‌شود. کنش‌گزار با نشانه‌های «اتكالا علی ما بینک و بینة / تکیه بر آنچه میان تو و دوست او است» به شیوه‌های القایی که ممکن است کنش‌گر به آن متوسل شود و اتیک را زیر پا بگذارد، اشاره می‌کند. نشانه اتکال به معنی استدلال، بیان‌گر

شگردهایی است که برخی با استدلال به آن اتیکستیزی را توجیه می‌کنند. دوست به دلیل فضای صمیمی که به کنش‌گر دارد، ممکن است نسبت به دیگران، برای کنش‌پذیری آماده‌تر باشد، مجال برای تزریق کنش اتیکوار و ضداتیک مهیا می‌شود. در اینجا کنش‌گزار، کنش‌گر را از ممنوعه‌ای به شدت بازمی‌دارد. این ممنوعه همان رفتار ضداتیکی با کنش‌پذیری است که می‌توان هر کنشی را به او تزریق کرد. پس در اینجا کنش‌گزار، کنش را به مرحله تعهد و دین‌گره می‌زند. در واقع ممنوعیت خنثی شدن اتیک در مواجهه با گونه القایی استدلال به کنش‌پذیر بودن فرد مقابل است. گونه القایی ممنوعیت، در جهت تغییر باور و جان‌نشین‌سازی، باوری جدید و همان رفتار اخلاقی است. تغییر باور با گونه ممنوعیت همراه با تأکید مطرح شده است. مطابق بررسی که صورت گرفت، در حدود ۱۹ گونه مجابی مبتنی بر نهی از انواع گونه‌های مجابی در متن یافت شد.

همچنین مقایسه انواع گونه‌های مجابی در متن مزبور نشان می‌دهد که گونه القایی تشویقی بیشترین بسامد و گونه هشدار کمترین بسامد را داراست.

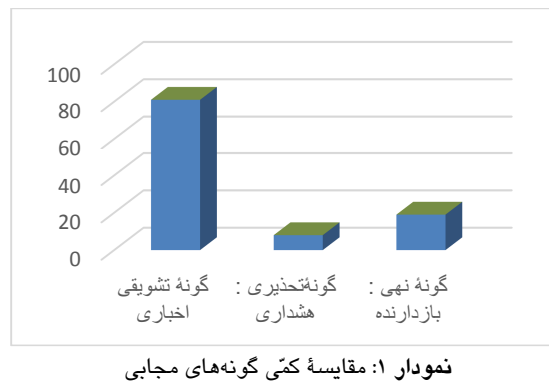
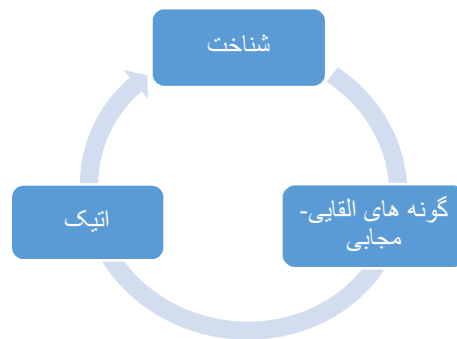

Figure 1: Quantitative comparison of persuasive species

پس شناخت به هر میزان که از گونه‌های مجابی قدرتمندتری برای تولید، تثبیت و یا جایگزین‌سازی^{۱۸} باوری، استفاده کند به همان میزان اتیک‌های بادوام‌تری تولید می‌کند که زمینه را برای مجاب‌سازی آسان‌تر فراهم می‌سازد. این اتیک‌ها به‌عنوان پیش‌فرض‌هایی در

حافظهٔ جمعی کنش‌گران باقی می‌مانند و سینه به سینه انتقال می‌یابند و زمینه را برای مجاب‌سازی تسهیل می‌بخشند. پس گاهی فرایند شناختی، آنچنان قدرتمند بروز می‌یابد که علاوه بر تولید کنش به زیادت کنش و سرریزی آن و یا همان اتیک منجر می‌شود.

طرح‌وارهٔ ۳: چرخهٔ شناخت و اتیک
plan. 3: Cognition and Ethics Cycle

طرح‌وارهٔ فوق بیان‌گر چرخهٔ اتیک و شناخت است. در بحران ارزشی گفتمان وصیت‌محور، آنچه در چرخهٔ شناخت مبادله شد عدم التباس حق و باطل و شناخت مصادیق آن در مسیر گفته‌یاب بود که با تأکید گفته‌پرداز راهی سخت، پررنج و مشقت و طویل است. پس در این گذرگاه سخت، سالک و راهبر پیش از آن‌که نقصان طبیعی او را از میان بردارد، باید تدبیری بیندیشد؛ بنابراین رسالت شناخت، شناساندن این راه و دشواری‌های برای رسیدن به اتیک و رفتار دینی است. بنابراین گفته‌پرداز از راهبردهایی برای شناساندن کنش اتیکی بهره می‌گیرد. شناساگر با گفته‌یابی مواجه است که در آرشیو باورهای اعتقادی و ارجاعی او رفتار اتیکی توسط شناساگرهای پیشین (پیامبر) ثبت شده است. قدرت مجاب‌سازی آنچنان پررنگ بوده است که دوام آن زیاد است و زمینه را برای مجاب‌سازی‌های آتی تسهیل می‌بخشد. بنابراین شناساگر با آگاهی‌بخشی فقط به معرفی تشویق کنش‌گر به انجام کنش بسنده می‌کند و بسامد به‌کارگیری گونه‌های بازدارنده و هشدار کم است. به‌نظر می‌رسد علت این امر، شناخت‌های پیش است که توانسته باور قوی را با مجاب‌سازی در گفته‌یاب خلق کند. پس شناخت در این

چرخه اگر مقدم باشد و اتیک بادوامی خلق کند، باعث می‌شود در چرخه با حالتی مثل دور مواجه شویم که در شناخت‌های پسین، استراژی مجاب‌سازی را اتیک و باور به آن تعیین کند.

۶. نتیجه

بررسی راهبردهای مجابی گفتمانی شناختی نامه ۳۱ نهج‌البلاغه نشان می‌دهد که شریک گفتمانی در موازات گفته‌پرداز تعیین‌کننده راهبردها و ابزارهای کنشی - مجابی است. به این معنا که اگر اتیک و اخلاق در آرشیو باور اعتقادی و ارجاعی گفته‌یاب وجود داشته باشد، در این حالت چرخه شناخت با شتاب، پذیرش و سرعت عرضه مواجه می‌شود. در این صورت به نظر می‌رسد که اتیک مقدم بر شناخت و جریان مجابی است. همچنین در حالتی که اتیک و باور ارجاعی در آرشیو اعتقادی گفته‌یاب وجود نداشته باشد، شناخت و فرایند مجابی مقدم بر اتیک است. در این حالت چرخه شناخت با کندی و یا ممکن است با توقف مواجه شود، چرا که فرایند شناختی، برای تداوم ارتباط چرخه شناختی، مجبور به تولید، حذف، جایگزینی و بازسازی باوری است و نیازمند بازه زمانی بیشتر و مراحل پیچیده‌تری است. هرچه شیوه‌های مجابی قدرتمندتر ظاهر شوند، اتیک‌های بادوام‌تری تولید خواهند کرد. این اتیک‌ها به‌عنوان پیش‌فرض‌هایی در حافظه جمعی کنش‌گران باقی می‌مانند و سینه به سینه انتقال می‌یابند و زمینه را برای مجاب‌سازی‌های بعدی تسهیل می‌بخشند. فرایند شناختی نامه مذکور با داشتن گفته‌یابی که باور اعتقادی و ارجاعی مشترکی با گفته‌پرداز دارد با شتاب عرضه مواجه است و کنش‌گزار از گونه‌های اخباری و آگاهی‌رساننده که جنبه تشویقی به کنش اتیک‌محور دارد سود می‌جوید. همچنین به‌دلیل باور مشترک میان دو قطب گفتمان یعنی گفته‌پرداز و شریک گفتمانی، گونه بازدارنده و تحذیری کم‌ترین نوع گونه شناسایی شده در نامه مذکور است و اگر گفته‌پرداز در انتقال شناخت، خطری در مسیر دست‌یابی به ابژه ارزشی یعنی عدم التباس حق و باطل جهت کنش اخلاق‌مدار شناسایی کند از گونه‌های هشداری و بازدارنده بهره می‌گیرد.

۷. پی‌نوشت‌ها

1. discourse
2. Structuralism
3. Saussure
4. Speech
5. Objective description
6. Benveniste
7. General linguistics
8. Cognition
9. Ethics
10. Act
11. Derivative
12. Synonyms
13. Greimas
14. Object
15. Interpretation
16. warning
17. Anti ethics
18. Substitute

۸. منابع

- قرآن کریم
- نهج‌البلاغه
- آیتی، ا. (۱۳۹۴). تقابل من و دیگران در شعر منظومه به شهریار نیما. *جستارهای زبانی*، ۱، ۲۱-۳۹.
- اقبالی، ع. (۱۳۹۶). نشانه‌شناسی و تحلیل فرامتنی برخی از کنایات نهج‌البلاغه. *حدیث‌پژوهی*، ۱۸، ۲۳۹-۲۵۹.
- بهرام‌پور، ا. (۱۳۹۶). *ترجمه نهج‌البلاغه*. تهران: سبحان.
- پراندوجی، ن. و محتشم، م. (۱۳۹۷). استعاره‌های شناختی و تأثیر آن در ترجمه نهج‌البلاغه. *پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، ۱۸، ۹-۳۸.
- زنجانبر، م. و زارع، ح. (۱۳۹۹). بازنمایی فرایند شناختی در قصه‌خاله سوسکه برپایه تحلیل گفتمان. *پژوهشنامه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی*، ۱۱، ۷۳-۹۴.

- الشرتونی، ر. (۱۹۰۶). *مبایذ العربیة*. دارالقلم: قم.
- شعیری، ح.ر. (۱۳۸۳). معناشناسی تعامل. *فرهنگ اندیشه*، ۱۲، ۲۰۰-۲۱۷.
- شعیری، ح.ر. (۱۳۸۵). نشانه‌های تصویری از نوسان تا تکثیر. *پژوهشنامه فرهنگستان هنر*، ۱، ۱۳-۲۷.
- شعیری، ح.ر. (۱۳۸۸). از نشانه‌شناسی ساختارگرا تا نشانه - معناشناسی گفتمانی. *نقد ادبی*، ۱، ۳۳-۵۱.
- شعیری، ح.ر. (۱۳۸۹). رابطه نشانه‌شناسی با پدیدارشناسی، با نمونه تحلیلی از گفتمان ادبی - هنری. *ادب پژوهی*، ۳، ۶۱-۸۱.
- شعیری، ح.ر. (۱۳۹۴). تحلیل فرایند معناسازی در ترجمه و نظام ارزشی گفتمان از منظر خرده‌معناهای اجتماعی - فرهنگی و ذاتی. *مطالعات زبان و ترجمه دانشکده ادبیات و علوم انسانی*، ۲، ۲۸-۴۸.
- شعیری، ح.ر. (۱۳۹۵). *تجزیه و تحلیل نشانه - معناشناختی گفتمان*. تهران: سمت.
- شعیری، ح.ر. (۱۳۹۵). *نشانه - معناشناسی ادبیات: نظریه و روش تحلیل گفتمان ادبی*. تهران: دانشگاه تربیت مدرس: مرکز نشر آثار علمی.
- شعیری، ح.ر. (۱۳۹۷). پنجره از نگاه بودلر و سپهری. *پژوهش‌های زبان خارجه*، ۸، ۶۸-۷۷.
- شعیری، ح.ر.، و ترابی، ب. (۱۳۹۱). بررسی شرایط تولید و دریافت معنا در ارتباط گفتمانی. *زبان پژوهی دانشگاه الزهرا (س)*، ۶، ۲۴-۴۹.
- الصالح، ص. (۱۴۱۴). *نهج البلاغه*. قم: دارالهجرة.
- طالبی، ا. (۱۳۹۵). *دراسة الخطبة الجهادية لأمیر المومنین علی (ع) فی ضوء نظریة الأفعال الكلامية*. *بحوث فی اللغة العربیة*، ۱۲، ۵۷-۷۶.
- فضائی، م.، و نگارش، م. (۱۳۹۰). تحلیل خطبه ۵۱ نهج البلاغه براساس طبقه‌بندی سرل از کنش‌های گفتاری. *مطالعات اسلامی: علوم قرآن و حدیث*، ۳(۸۶)، ۸۱-۱۱۸.
- قرایی سلطان‌آبادی، ا. (۱۳۹۷). *بازشناسی سطوح گفتمانی در نهج البلاغه*. *پژوهشنامه نهج البلاغه*، ۲۱، ۱-۱۹.
- موسوی گرمارودی، ع. (۱۳۹۵). *ترجمه نهج البلاغه*. تهران: قدیانی.

References

- *The Holy Quran*
- Al-Shartouni, R. (1906). *Arabic Principles*. daro al-ghalam: Qom. [In Arabic].
- Ayati, A. (2015). The confrontation of me and others in the poetry of Manzomeh to Shahriar Nima. *Bimonthly of Linguistic Essays*, 6(1), 39-21. [In Persian].
- Bahrapour, A. (2017). *Nahj al-Balagha's Translation* Tehran: Sobhan Publications. [In Persian].
- Eghbali, A. (2016). Semiotics and hypertext analysis of some allusions of Nahj al-Balagheh. *Two scientific-research quarterly journals of Hadith research*, 9(18), 239-259. [In Persian].
- Fazaeli, M., & Negarsh, M. (2011). Analysis of Sermon 51 of Nahj al-Balaghah based on Searle's classification of spoken actions. *Islamic Studies: Quranic and Hadith Sciences*, 3(86), 81-118. [In Persian].
- Mousavi Garmaroodi, A. (2016). *Translation of Nahj al-Balaghah*. Tehran: Qadiyani. [In Persian].
- Prondogy, N & Mohtasham, N. (2017). Cognitive metaphors and its effect on the translation of Nahj al-Balaghah. *Two Quarterly Journals of Translation Research in Arabic Language and Literature*, 18, 38-9. [In Persian].
- Qaraei Sultanabadi, A. (2018). Recognition of Discourse Levels in Nahj al-Balaghah. *Nahj-al-Balaghah Research Quarterly*, 6(21), 19-1. [In Persian].
- Saleh, S. (1414gh). *Nahj al-Balaghah*. Qom: Dar al-Hajra. [In Arabic].
- Shairi, H.R. (2006). Visual signs from oscillation to reproduction. *Journal of the Academy of Arts*, 1, 13-27. [In Persian].
- Shairi, H.R. (2010). The relationship between semiotics and phenomenology, with an analytical example of literary-artistic discourse. *Literary Research*, 3, 81-61. [In Persian].

- Shairi, H.R. (2012). Conditions of production and reception of meaning in discourse communication. *Two Quarterly Journals of Scientific-Research Language of Al-Zahra University*, 3ed year,N.6. [In Persian].
- Shairi, H.R. (2013). *Semantics of Interaction*, Culture of Thought, 200-217.[In Persian].
- Shairi, H.R. (2015). Analysis of the meaning-making process in translation and the axiological system of discourse from the perspective of socio-cultural and intrinsic sub-meanings. *Quarterly Journal of Language Studies and Translation*, Faculty of Literature and Humanities, 2, 48-28. [In Persian].
- Shairi, H.R. (2016). *Semiotic Analysis of Discourse*, 3ed edition, Tehran: Samt. [In Persian].
- Shairi, H.R. (2016). *Semiotics of Literature: Theory and Method of Literary Discourse Analysis*. 1st Edition, Tehran: Tarbiat Modares University: Center for Publication of Scientific Works. [In Persian].
- Shairi, H.R. (2017). The window from the point of view of Baudelaire and Sepehri. *Foreign Language Research*, 8, 68-77.[In Persian].
- Shairi, H.R., & Torabi, B. (2012). *Analyzing the Production Conditions and Receiving Meaning in Discourse Communication*. [In Persian].
- Shairi, H.R., H. (2009) From structuralist semiotics to semiotics of discourse . *Literary Criticism Quarterly*, 8, 33-51. [In Persian].
- Talebi, A. (2016). The study of the jihadist sermon on Amir al-Mu'minin Ali (AS) in the field of the theory of verbal actions. *Research in the Arabic language*, 12, 76-57. [In Arabic].
- Zanjanbar, Um., & Zare, H. (2019). Cognitive process analysis in the story of Aunt Cockroach based on discourse analysis. *Journal of Humanities and Cultural Studies*, 11, 73-94.[In Persian].